

איש לרעהו

לקט אפרות
חז"ל, רעיונות,
עובדות והנהגות
פגדולי ישראל,
על מדות טובות
שפביאות לאהבת
הזולת, הנלפדות
מפרשת השבוע

ליקוט ועריכה: יצחק בן אהרן
כל הזכויות שמורות למכון אהבת אמת
אסור להעתיק, לצלם ולהדפיס
בלי רשות בכתב

מכון אהבת אמת - המרכז להעמקת ערכי אהבת הזולת ע"ש ר' צבי יהודה דומוביץ ז"ל
רח' אבן עזרא 2 ירושלים 92424 טל: 02-5671812 פקס: 077-7671812

שבת קודש כד תמוז תשע"ב: הדלקת נרות - ירושלים 7:11 תל-אביב 7:26 חיפה 7:19 מוצאי שבת - ירושלים 8:28 תל-אביב 8:30 חיפה 8:32 ר"ת 9:03

פרשת פינחס

תפילה על הזולת

להתפלל ולבקש רחמים על היחיד ועל הרבים הזקוקים לישועה !

נלמד מהפסוק: "פינחס בן אלעזר... ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי" (פרק כה-יא)

ובגמרא (סנהדרין פב:) מבואר מעלתו הנשגבה של פנחס, שכאשר הרג את זמרי, נכנסו שבטו להרוג את פנחס. מה עשה הקב"ה? שלח מלאך והשחית בעם [כדי להטריד בני שבטו של זמרי שלא יהרגו לפנחס] כיון שראה פנחס את הנגף, עמד והיה מתפלל שנאמר: "ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגיפה". שעשה פלילות עם קונו וחבטן לפני המקום. אמר לפניו, רבונו של עולם, על אלה יפלו כ"ד אלף מישראל? "מכאן נדון ק"ו בעצמ- ינו: אם פנחס שהיה שרוי בסכנה מאותם אנשים שביקשו את נפשו ובכל זאת התפלל להצלתם. על אחת כמה וכמה שיש על כל אחד מישראל להרגיש בצרתו של הזולת [שהוא ערב לו] ולהתפלל לישועתו.

בשיחת חיזוק שנשא המשגיח - הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בעיר קובה שביפן (שהיתה תחנה בנתיב הבריחה וההצלה של בני ישיבת מיר מן התופת), ייחס את דבריו לענין תפלה ככלי זין במלחמה. היה זה בשבוע של פרשת מטות, שנת תש"א.

פתח המשגיח בפסוק מהפרשה: "אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא". אמרו על כך חז"ל (במדרש תנחומא): "יש אומרים, אלפים מכל שבט ושבט שלח, ויש אומרים שלושת אלפים מכל שבט ושבט, שנים עשר אלף חלוצי צבא ושנים עשר אלף לשמור על הכלים... ושנים עשר אלף לתפלה.

וטעון ביאור: מה מקום היה כאן לתפלה, הלא מלחמת ה' היתה זאת לנקום את נקמת ה' במדינים!! אלא בהכרח צריך לומר שתפלה היא הכלי זיין של עם ישראל בכל מלחמה שהיא!

והן הן הדברים שאמרו חז"ל והובאו ברש"י על הפסוק "ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב" - הוא בא על ישראל, והחליף אומנותו באומנותם, שאין נושעים אלא בפייהם על ידי תפלה ובקשה, ובא הוא ותפס אומנותם לקללם בפיו, אף הם באו עליו והחליפו אומנותם... הוי אומר, שהתפלה היא כל כלי אומנותינו, ממש כשם שהחרב היא כלי זיינה של אומות העולם.

דבר נוסף לומדים אנו מכאן, עד כמה גדול כוחה של תפילה בעת מלחמה. שהרי רואים כי מנין הנשלחים למלחמת מדין לשם תפלה, היה שנים עשר אלף איש, ממש כמו מספר חלוצי הצבא האוחזים בנשק. כל זאת כדי שלא להעניק משקל יתר לאנשי הצבא, ויבואו הבריות לטעות שהושג הנצחון יותר בזכותם, מאשר בזכות המתפללים. כי על כן, האמת היא שכשם שאי אפשר למלחמה בלי לוחמים, כך לא ניתן לנצח בלא המתפללים.

בזכות התפלות והתהלים...

לאחר אחת המלחמות שהתרחשה בארץ הקודש, אשר ממנה ניצלו יושבי הארץ בחסדי ה', התבטא הגרי"ז סולובייצ'יק זצ"ל בלשון זו:

"מה אתם חושבים, שבכח הנשק והצבא של השלטון ניצלנו... לא ולא! אלא בזכות התפלות והתהלים שהתפללו בני עליה ונקיי הדעת אשר בירושלים, רבי שניאור פרידמן זצ"ל ורבי ועלוועל צ'צ'יק זצ"ל, הלומדים תורה מתוך הדחק, בזכותם ניצלנו..."

עובדות לבית בריסק

כוחה של תפלה...

סיפר הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א: אחד מעיסוקיו החשובים של הצדיק רבי אריה לוי זצ"ל, היה איסוף כסף למטרות צדקה. במיוחד בתקופת ניסן, בה היה רבי אריה מחלק סכומי כסף גדולים לעניים ואביונים כדי שיוכלו להסב בליל הסדר כשאר "עמך ישראל".

ואולם בימי מלחמת העולם, כאשר קשיי הפרנסה העיבו גם על הגבירים הגדולים ביותר והמצוקה הכלכלית נתנה את אותותיה בכל, לא הצליח רבי אריה לאסוף את כספי הצדקה להעבירם לעניים.

מכיון שכך, הלך רבי אריה לכותל המערבי, כדי לשפוך שיח ותחינה לפני בוראו, אולי יחוס על עם עני ואביון אולי ירחם. שעה ארוכה עמד הצדיק והרבה בבכי וביקש מהקב"ה שיאפשר לו לחלק גם בשנה זו לעניים כפי שמחלק בכל שנה.

והנה עם צאתו מן הכותל, ניגש אליו לפתע ערבי אלמוני ומסר לו חבילה גדולה עטופה בנייר עיתון, ונעלם כלעומת שבא. פתח רבי אריה את החבילה ונדהם לגלות בה את סכום הכסף המדויק שהיה מחלק מידי שנה לעניים.

עפ"י חו' קול ברמה

מסירות להצלת הזולת

להתמסר ככל האפשר לזיכוי הרבים והצלת הכלל והפרט!

נלמד מהפסוק: "פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי... בקנאו את קנאתי בתוכם" (פרק כה"א)

ופירש הכלי יקר: הכל לרבותא נקט. כי אף על פי שהיה בן אלעזר שלקח מבנות פוטיאל מיתרו שפיטס לעבודה זרה, ולא מנע את עצמו, אף שיאמרו לו ליצני הדור, בת יתרו מי התיר לך. וכן היה בן אהרן הכהן שעשה העגל ויקניטו לו בזה. אף על פי כן לא חס על כבודו. עוד הודיענו הכתוב שבחו של פנחס, אף שהיה בתוך העדה - מקום מסוכן מפני קרובי זמרי, מכל מקום מסר נפשו להצלת ישראל. ונרמז בפסוק "ויקח רמח בידו" היינו ששם כל רמ"ח איבריו בכפו.

על מעשה מסירות נפש זה של פנחס אמרו חז"ל במדרש: אמר הקב"ה "בדין הוא שיטול שכרו". ולכאורה צריך ביאור: מה הרבותא בכך, כלום יש מצוה שאין עליה שכר? ומה המיוחד בזה יותר משאר מצוות ומה המיור חד בפנחס יותר משאר אדם? ולאידך גיסא יש לתמוה: הרי קיימא לן ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", וא"כ מדוע שיטול שכרו?!

הנהנה מהעוה"ז בלי לקיים מצוות כאילו גוזל להקב"ה

נוכל להבין ענין זה וליישב את כל הקושיות עפ"י מה שהעלנו (בספרנו "איש לרעהו" - ויקרא עמ' לר"ז) שכשם ש"הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל" (כדאיתא בגמרא ברכות לה:): כך כשנהנה משאר הנאות העולם הזה, כמו אויר לנשימה, אור השמש, מים לרחצה וכדומה, בלי לקיים את מצוות התורה, כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל. שכשם שברכה על הפירות היא כתשלום וכנטילת רשות מהבעלים - הוא הקב"ה, רק אז רשאי להנות מהם. ובלי זה הוה כגזלן שנוטל ללא רשות. כך גם קיום כל המצוות נחשב כתשלום וכנטילת רשות מהבעלים - הוא הקב"ה, כדי שיוכל להנות משאר הנאות העולם החיוניים לו לחייו, ובלי זה הוא כגזלן שמשתמש באמצעים האלו שמחיים אותו, ללא רשות, שהרי לא ניתנו לו אלא כדי שיקיים באמצעותן את מצוות התורה.

והבאנו (שם) כראיה לכך את לשון הירושלמי (ברכות פ"ו) "הנהנה כלום מן העולם, מעל, עד שיתירו לו המצוות" והיינו שקיום המצוות הם שיתירו לו להנות מהנאות העולם כדי לחייו, שבזה הוי כנטילת רשות כמו ברכה על הפירות.

מדוע רק על מעשה פנחס נאמר "בדין שיטול שכרו"?

לאור האמור יוצא, שאין כל הגיון שאדם יקבל בעולם הזה שכר נוסף על כך שמקיים את המצוות, שהרי עצם זה שהוא חי ויכול להשתמש בכל הטוב שבעולם, אין לך, בעולם הזה, שכר גדול מזה. וכמו שדרשו חז"ל (במדרש איכה ג) עה"פ "מה יתאונן אדם חי" דיו שהוא חי. וכן מה שדרשו במדרש (ויק"ר כז) על "מי הקדימני ואשלים". עיי"ש. ואם כן, על מה ולמה יקבל שכר נוסף.

וזה מזכיר לנו את ביאור המשנה (אבות פ"ב כד) "על כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון" ... שלכאורה יוכל אדם לפטור עצמו מלתת דין וחשבון על מעשיו שהרי נולד וחי נגד רצונו... לכן ממשיך התנא: "ועל כרחך אתה מת" ... שגם זה נגד רצונו, שהרי רוצה להמשיך לחיות ולהנות ממנועמי העולם, ובזה הוכיח כי נוח לו מה שהוא חי ושוב אינו יכול לפטור עצמו מחובתו כלפי שמיא, ולכן "על כרחך עתיד ליתן דין וחשבון" ... שכן הזכות לחיות מחייבת שמירת מצוות, וכפי שביאר זאת הגר"א ז"ל עפ"י משנה בבא בתרא (נד:): "המקיף את חברו משלוש רוחותיו" וכו' ואכמ"ל.

ואולם פנחס הוכיח במעשהו, כשמסר נפשו לכבוד השי"ת, שהמצוה הזו שוה אצלו הרבה יותר מאשר החיים עצמם. שהרי היה מוכן לוותר על חייו בשביל לקנא קנאת ה'. נמצא, איפוא, שהשכר הרגיל של חי העולם תמורת קיום המצוות שמצוי אצל כל אדם אינו "רלוונטי" לגביו. לפיכך אמר הקב"ה "בדין הוא שיטול שכרו" שכן על מעשה זה, אכן צריך הוא לשכר נוסף, שיתאים בערכו לאותה רמת ערך שמעריך פנחס את המצוה זו של קנאות לכבוד השי"ת.

מסירות להצלת בנות ישראל

בשנת תש"ח, נלחמה היהדות הנאמנה מלחמת חרמה נגד חוק "גיוס בנות". שכן הדבר נגע לעצם קיום חיי הדת במדינה, לציפור הנפש היהודית ולקדושת ישראל. גדולי הדור הביעו את דעתם שהגיוס הינו בגדר "יהרג ואל יעבור".

בשנת תשי"ב ניאותו ראשי השלטון לפטור את הבנות מחובת הגיוס והסתפקו ב"שירות לאומי". גדולי ישראל שראו כי מגמת הממשלה אינו השירות עצמו, אלא מגמתם היא להטות את הדור הצעיר מדרך הישר ולהעבירם על דתם, לא הסכימו בשום אופן לפשרה זו ונלחמו גם בה מלחמת חרמה.

החזון איש, הגר"י סולובייצ'יק זצ"ל והגרצ"פ פרנק זצ"ל לחמו בכל תוקף ובכל עוז נגד גזירת שירות לאומי ופסקו נחרצות שיש בזה משום אביזריהו דעריות ועל כן "יהרג ואל יעבור". פסק ברור זה התפרסם והרעיש את העולם החרדי.

לאחר שהצטרפו לפסק זה עוד כמה מגדולי ישראל כמו **גאב"ד טשעביץ** - הגאון רבי דוב בעריש ו**ויודענפלד זצ"ל**, הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל והגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, הגיע הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, שהיה אז אברך צעיר, עם עוד מספר עסקנים, לביתו של הגרצ"פ פרנק כדי שינסח את נוסח הכרוז החרדי שעליו יחתמו גדולי הדור.

משם פנו לביתו של הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל, וכשסיים לקרוא את הנוסח, חתם עליו וניגש למטבח וביקש מהרבנית שתכין עבורו בגדים חמים, שכן להערכתו הוא יענש במאסר על חתימתו, ושם קר, לכן מבקש שתכין לו בגדים חמים...

משם פנו לביתו של הגר"א זלמן מלצר זצ"ל. הרבנית קיבלה את פניהם, אך כאשר קראה עם רבי איסר זלמן את נוסח הכרוז, כעסה מאד על שבאו להחתיים את בעלה, וטענה שאף כי המאבק צודק ונכון אבל בוודאי יאסרו את רבי איסר זלמן והוא ידוע חולי מנעוריו ובבית הכלא עלול חלילה ללקות בדלקת ריאות.

כששמעו זאת האברכים פנו לצאת מן הבית ורבי איסר זלמן יצא ללוותם, והנה תוך כדי הליכתם ביקש מהם רבי איסר זלמן לשוב לביתו והודיע לרעייתו שהוא חותם ואינו מתחשב בשום שיקול. משם פנו להחתיים את גאב"ד טשעביץ.

לאחר שחתמו גדולי ישראל, פנה רבי ישראל גרוסמן לחפש בית דפוס שיסכים להדפיס ולהדביק את המודעה בכל רחבי הארץ. כמובן ששום מדפיס לא הסכים לקחת על עצמו הפצת מודעה כזו. עד שנמצא בעל דפוס שהסכים בתנאי שאם יחקר על ידי המשטרה מי המזמין את המודעה, ימסור את שם המזמין. רבי ישראל הסכים שיאמר את שמו.

למחרת פורסמה המודעה והכתה גלים בכל רחבי הארץ, הפסק-דין הברור שיש למסור את הנפש אפילו על "שירות לאומי" עורר סערה רבתי. המשטרה החלה לחקור מהיכן מגיעות המודעות, ועד מהרה גילתה את בית הדפוס והזדוזה להגיע לשם. כפי המוסכם מסר בעל הדפוס את שמו של מזמין המודעה והמשטרה הגיע לביתו של רבי ישראל גרוסמן שבשכונת בני נרשא והוא נלקח למעצר במגרש הרוסים.

קנאות לשם שמים

מעשה קנאות לכבוד השי"ת גורם להרבות שלום בעולם ולא מחלוקת!

נלמד מהפסוק: "הנני נותן לו את בריתי שלום" (פרק כה"ב)

ואמרו חז"ל בגמרא: אמר לו הקב"ה למשה, הקדים לו שלום שנאמר הנני נותן לו את בריתי שלום (סנהדרין פב:). ועל הנאמר בפסוק: "תחת אשר קינא לאלוקיו" (כה"ג) כתב הספורנו: מאחר שרב את ריבי, גם אני אצילהו מכל מיני ריב והתנגדות והיה לו שלום מדה כנגד מדה.

אם הקנאות היא מצוה מדוע "אין מורין כן"?

אמרו חז"ל (סנהדרין פב:): "הבועל ארמית קנאין פוגעין בו". עם זאת סייגו חז"ל ואמרו שהיא "הלכה ואין מורין כן". והדברים טעונים בירור: האם הקנאות היא מצוה או לא? מצד אחד היא "הלכה ואין מורין כן", משמע שאין מצוה לקנא קנאת ה'. ומאידך: "קנאין פוגעין בו". ומסתבר שעושים בכך מצוה, וכמעשה פנחס. וצריך להבין מה הגדר בזה? אם זו מצוה, למה "אין מורין כן", ואם אין זו מצוה, מדוע כה נעלה ונשגב מעשה קנאותו של פנחס?

חשבנו לסבר את האוזן בהבנת גדר הקנאות, עפ"י מעשה שהיה (הובא ב"איש לרעהו" - שמות עמ' תלד): פעם הגיע חסיד קרלין לביקור בוינה מקום מושבו של "כ"ק האדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב זצ"ל. הוא נכנס אליו ביום רביעי ושאל: הואיל ומתעתד הוא להתפלל בשבת בבית מדרשו, האם הוא יכול לצעוק בתפלה, כמנהג חסידי קרלין שמתפללים בקול צעקה?

השיב לו האדמו"ר: אצלנו לא צועקים אלא מתפללים בשקט כיאה לפני מלך מלכי המלכים. בלית ברירה התאמץ הלה בתפלת ליל שבת שלא לצעוק, אך כאשר הגיע בתפלת שחרית לנשמת כל חי" לילו עלה על גדותיו ולא יכל להתאפק מלהתפרץ בצעקה למלכו של עולם מעומק ליבו.

לאחר השבת כשנפרד מהאדמו"ר, התנצל על כך וביקש סליחתו. אך הרבי ענה לעומתו: "כפי שהתפללת, כך ראוי להתפלל! צעקה היא אחת מלשונות התפלה!" התפלא החסיד: "והרי הרבי אמר ביום רביעי..."

הסביר לו האדמו"ר: כשחסיד בא אלי ביום רביעי ומתכנן לצעוק בשבת ומבקש על כך רשות. זה לא מקובל עלי. שכן תפלה צריך להתפלל מהלב ולא בצעקות. צעקה היא לא מטרה בפני עצמה, אך כאשר מתוך כוונת הלב מתפרצת לה הצעקה, זה מבטא את איכות התפלה, כי הצעקה באה מתוך הדביקות בהקב"ה, וצעקה כזו היא אחת מלשונות התפלה.

רק הקב"ה יודע האם הקנאות נקיה מכל שיקול זר

מעתה, נבין לפי זה את גדרה של הקנאות שהיא כפי גדר הצעקה בתפלה. אדם לא יכול "לתכנן ביום רביעי" לעשות קנאות בעוד ימים מספר, שכן אז, אין זו קנאות אלא פורקן יצרים וכדומה. קנאות לא מתכננים! היא צריכה לפרוץ "ספונטנית" כמו צעקה בתפלה. על כך נאמר "הלכה ואין מורין כן". משום שעצם השאלה האם לעשות קנאות, מוכיחה שאין זה אותה קנאות עליה דיברו חז"ל ולכן אין מורין כן. קנאות כזו אינה מצוה.

מהי, איפוא, קנאות שהיא מצוה? היא זו המתפרצת "ספונטנית" ללא תיכנון אלא מתוך לב כואב ומתוך אי יכולת להתאפק ולסבול ראיית עוול שיש בו חילול ה'. כאשר איכפת לו כל כך מזה עד שאינו יכול לכלוא את רגשותיו והן מתפרצות להן ודורשות את ביעורו של העוול, נהפכת הקנאות למצוה נשגבה ועליה נאמר "קנאין פוגעין בו"...

כך היה מעשהו של פנחס. הוא לא יכל לסבול את גודל החילול ה' שנתגלה לעיניו והקנאות לכבוד מלכו של עולם בערה בלבו כל כך, עד שמתוך כך עשה את מעשהו, ולכן זכה להשיב בזה את חרון אף ה' מעמו, ולעצור את המגיפה.

לאור האמור, כמה מאיר ומדוייק לשון הכתוב "תחת אשר קינא לאלוקיו". "לאלוקיו" דייקא, כי לאור האמור, בהכרח שהקנאות אינה יכולה להיות ניכרת לעם, שכן היא דבר התלוי בלב בלבד, ואין אדם שיוכל לבחון ולדעת האם הקנאות היא אמיתית אם לאו. כי האדם יראה לעיניו, ורק ה' יראה ללב. ועל זה ניתן לאמר, כמו לענין התפלה: "רחמנא ליבא בעי". ולכן קינא רק "לאלוקיו" כי רק הקב"ה יכל להעיד שאכן היתה כאן קנאות אמיתית.

לפיזו, מובן גם מה שאמרו חז"ל: "אמר הקב"ה בדין הוא שיטול שכרו" ותמוה: מה הרבותא? אלא באמת על עצם מעשה של קנאות הנראית לעיני אדם, אין ידוע אם מגיע עליה שכר כי שמא אין בה כל מצוה, ורק שיקולים זרים של יצרים מעורבים בה. לפיכך במעשה קנאותו של פנחס הוצרך הקב"ה להעיד שאכן היתה זו קנאות אמיתית ו"בדין הוא שיטול שכרו".

להלחם מלחמת ה'...

מספר הגר"מ שטרנבוך שליט"א: פעם באה לפני החפץ חיים משלחת מעיר אחת שנתסלק רבם לב"ע, ונפשם בשאלתם: בני העיר רוצים למנות רב במקומו, אך בני הרב שנפטר מערערים על כך וטוענים כי עפ"י דין ירושה מגיעה להם הרבנות, ועתה הסכימו שני הצדדים לקבל את הכרעתו של החפץ חיים.

נענה להם החפץ חיים ואמר: אף כי אמנם יש ברבנות דין ירושה ככל המינויים שיש בדברים שבקדושה. אבל הלא מצינו שבכהן "משוח מלחמה" אין דין ירושה. וטעמו של דבר משום שהכהן המוציא והמביא את העם למלחמה צריך להיות בעצמו איש מלחמה ואיך שייך שיהיה בזה ירושה לבנו אם הבן אינו מתאים לתפקיד, שאינו איש מלחמה.

והנה כאשר עם ישראל רובו ככולו הקפידו על שמירת תורה ומצוות, ועיקר תפקידו של הרב מרא דאתרא היה ללמד דעת את העם ולשפוט בין איש ובין רעהו, היתה הרבנות דבר ששיכת בו ירושה. אולם כאשר עתה אש ההשכלה והציונות אחזה בכל פינות הבית ומאיימת לכלות כל דבר שבקדושה, נמצא שעיקר תפקידו של הרב הוא להיות איש מלחמה, לגדור פרצות ולהשיב מלחמה שעה, על כן אין אפשרות לדון ברבנות דיני ירושה, אלא ישנה חובה לחפש אחר רב גדול בתורה וגיבור מלחמה שידע להלחם את מלחמות ה'.

טעם ודעת - פרשת תצוה

בזכות החתם סופר...

פעם הוצרך החפץ חיים להתייצב לפני המלכות כדי לבטל גזירה שריחפה על מוסדות התורה, עקב הלשנה של ה"משכילים". לפני צאתו קרא לאחד ממשפחת קורניצער מנכדי בעל החתם סופר שיבוא יחד עמו. חשב הלה לתומו כי הסיבה שהחפץ חיים קורא לו להצטרף אליו, כדי שידבר הוא לפני המלכות.

ואולם למרבה הפלא לא כך היה. שכן כאשר הגיעו, פתח החפץ חיים ודיבר כל אשר על ליבו לבטול הגזירה, דברים שהועילו, ואכן התבטלה הגזירה. כאשר יצאו אמר החפץ חיים לאיש שהתלווה עמו כי יכול הוא לשוב לביתו בשלום.

תמה הלה: לשם מה הוזקק לי הח"ח? הסביר לו החפץ חיים, כי מאחר וסבו הגדול בעל החתם סופר היה גדול כוחו לקנא קנאת ה' וללחום כנגד המשכילים ועוקרי הדת למיניהם, "על כן רציתי כעת שזכותו של החתם סופר תלך עמי לבטל את המלשינות של ה"משכילים" ולכן קראתי לך כנכדו של החתם סופר שתבוא עמי"...

"בית אב" - מאיר עיני ישראל

בין איש לרעהו

ומי כעמך ישראל

סיפורים בני זמננו

הבכי האחרון

'בנות, נא למהר, הרבנית מחכה למטה'. משיצאו חברותיה ונשארה לבדה, חייכה לעצמה בשל האיוולת שלהן. "רבנית" אמרו, אלו פתיות! לקרוא לקצינת אס.אס. רבנית. אכן הן מאמינות. אבל לא היא! היא חכמה!

לבסוף החליטה לרדת. אם לראות את המחנה - אז מיד! כבר במדרגות שמעה את הקול. קול האשה דוברת הגרמנית. ניסתה להקשיב, אך קול הלמות ליבה הפריעה. בזהירות ירדה ועצרה ליד דלת דירתה של גב' איגל. בדיוק כמו שחשבה, הקול בא משם!

'ובכן, זהו זה. הצביעות התגלתה! קצינת האס.אס. נמצאת בדירה זו. גם גב' איגל שייכת "להם". הצמידה את אוזנה לדלת, מנסה להקשיב. קשה, קשה להבין. לפתע שמעה את הקול מתקרב ולפני שהספיקה לברוח, נפתחה הדלת ובפתח ניצבה דמות גבוהה ושביס כהה על ראשה. 'אפשר לעזור לך במשהו?' שאלה ב...גרמנית!

לשונה דבקה לחיכה מפחד. רק הביטה בעיניה. 'אל תפחדי אמרה האשה בגרמנית 'בואי, את יכולה להיכנס'. להפתעתה מצאה את עצמה צועדת פנימה. בחדר ישבה גב' איגל, כשהיא מקפלת כביסה. 'הו, רייזי, בוקר טוב! את בוודאי רעבה. בואי הצטרפי אלינו לארוחת בוקר, כי לא הספקנו לאכול עדיין'.

'היזהרי ממנה. היא צבועה!' - הזהיר אותה קול חבוי בליבה. כוח הדיבור עדיין לא חזר אליה. 'מה יש לילדה?' שאלה האשה בגרמנית. 'כנראה עייפה השיבה גב' איגל 'אולי עוד מהמחנה, ואולי מהקרנטיין (בידוד), ייתכן שהיא מפוחדת, היא תצטרף אלינו לארוחה, בסדר?'

'ודאי אמרה ה"גרמניה" והתחילה להתקרב. 'אל תגעו בי! את צבועה! למה אמרתם שאתם יהודים? הנה, הנה, הרוגנה אותך, שלחנה אותי לתאי הגזים!!!' - שאגה במלוא פיה.

למשך שניות מספר השתררה דממה. הרבנית הביטה בה ולא אמרה דבר. **'אני מבינה'** מלמלה גב' איגל לעצמה 'רייזי, שבי כאן, בבקשה' פנתה אליה באידיש.

'הכירי, זו הרבנית יעקבזון, היא באה מגרמניה, אחר כך הייתה בדנמרק, וביחד עם יהודים רבים הצליחה להגיע לשב"ד זיה ולהתיישב בה. עתה, לאחר שניצלו הרב והרבנית, החליטו להקים את המוסד הזה. חכי, עוד תכירי את הרב, ותראי שהכל בסדר. כל רצונם - לעזור לכן... גרמנית, זו שפת דיבורם. וזו לצערנו השפה היחידה המקשרת בינם לבנות. את נמצאת פה במקום בטוח, אין לך סיבה לפחד, האמיני לי'.

גב' איגל דיברה בשקט, בקול שליו. רייזי הקשיבה, עיניה תוהות. הרבנית הניעה ראשה לאות הסכמה, כשהיא מחייכת בחיבה, נבוכה על התקלה. רייזי הורידה ראשה ופרצה בבכי משחרר. **'בכי, בכי ילדתי'** הרגיעתה גב' איגל **'...יהא זה בכיך האחרון'.**

גב' נינה איגל ע"ה שימשה כ'אם בית' במוסד לפליטות שואה שהוקם ב'לידינגה', שבדיה, לאחר השואה. מספרת לנו בתה **גב' ציפי מילוא שתחי'**: 'אמא סיפרה שהמבטים בעיניים שלהן היו כשל מת-מהלך! היה צורך לשקם אותן ממש מההתחלה'. ולמרות זאת, הדבר הראשון שקידם את הניצולות היה החינוך של אם הבית. החינוך שלא הסגיר כלום מהמחשבות הקדורניות שהתעוררו בקרבה, כאשר הבחינה בהן ובמצבן.

כשהייתי ילדה קטנה היו לי כמה עשרות אחיות - ממשכיה הבת ומספרת - מדובר בבוגרות 'לידינגה' שהיו מגיעות לבית שלנו, להשתתף בשיעור אותו מסר בדרך כלל המשגיח רבי שלמה וולבא זל"ה. בחופשות היינו נוסעות ל"דודות", שאף הן היו מבנות 'לידינגה'. אני נזכרת בדודה שהתגוררה בכפר אליהו, שהעניקה לנו יחס של מלכה. אז חשבתי שהדודה הזו פשוט אוהבת ילדים, אך בהמשך השנים קלטתי שבבנות הללו מפעפע הרצון להחזיר מעט ממה שהם קיבלו.

אך לאמא לא יכלו להחזיר ישירות כלום, כי היא לא הכירה בעבודה שהיא בכלל נתנה פעם משהו! לפיכך ניסו הבנות להשיב לה כמעשיה הטובים, באמצעותנו - הילדים שלה...

* * *

סיפור מרטיט מימי 'לידינגה', מספרת בתה הנוספת של גיבורת הסיפור, **גב' ח. מנטל שתחי'** שמתגוררת בניו יורק (בתעודה הדוקומנטרית המרשימה "לידינגה - אי ההצלה").

'רייזי' וחברותיה - כולן פליטות שואה - התקרבו אל הבית בלידינגה בהיסוס מה. והנה הופיעה אשה, קטנת קומה, בעלת עיניים טובות וחיך אמהי לבבי. 'שלום, ברוכות הבאות' - אמרה להן גב' איגל באידיש 'היכנסנה'.

'רייזי' נכנסה, לופתת את תיקה בכוח. באותו ערב חזרה על המסקנה ההזויה שלה: **'זה מחנה עבודה. שוב נפלנו בפח. מזל שלא נתתי לאף אחד את התיק שלי. יש שם שתי פרוסות לחם. צריך להתארגן בהתאם'**. בכל פעם שהופיעה גב' איגל בסביבה, חשה 'רייזי' באווירה של נועם ואמון סביבה. **'זה מחנה עבודה, אבל אם היא האחראית - לא יהיה כאן כל כך נורא!'** את התיק - על כל צרה שלא תבוא - הניחה מתחת לכרית. לא בארון, שם מסוגלים לקחת לה אותו... ולפני השינה החליטה נחרצות שלא לקום מחר בבוקר ל"עבודה".

ברבע לשש בבוקר נרעדה, כמו תזזית אחזתה. מלמטה שמעה קול דובר גרמנית! ודאי שזו גרמנית, היא מכירה את השפה. במשך תקופה ארוכה קיבלה פקודות בשפה זו. משהאזינה בשנית הכירה שקול אשה הוא, כנראה שזאת קצינת אס.אס!

- - - היא שמעה את הקול דובר הגרמנית קרב ומכריז על קימה. אתמול עוד יכלו לברוח, עכשיו כבר מאוחר. שמה לב שחברותיה עדיין ישנות. אחדות החלו להתעורר. משום מה הייתה שלוה במחנה הזה. אבל מניסיונה ידעה שהכל שקר, עוד מעט תתברר האמת. העיקר שתחזיק מעמד.